

Forfatterens omfattende orientering har været til gavn for værkets horisont. Slesvig og Holsten forstås naturligvis i deres forhold til kongeriget Danmark, men langt bedre skildret end i danske fremstillinger er 'landenes' forbindelse til de tyske territorialmagter og til hansestæderne, især til Lübeck. Værket efterlader virkelig et indtryk af Slesvigs og Holstens politiske placering i det nordeuropæiske rum og af de fyrster og den adel der handlede og styrede. Læseren må så affinde sig med en sparsommere dækning af sociale og økonomiske vilkår for de ikke politisk aktive befolkningslag. Det er karakteristisk at den såkaldte senmiddelalderlige krise skildres som en krise, men det var den kun for godsejerne. For de fæstebønder der overlevede, har de ubesatte gårde og landgildefaldet givet bedre levevilkår. Alene for Sydslesvigs vedkommende har Bjørn Poulsen kunnet vise hvilket overraskende rigt materiale der faktisk findes til de lavere stænders historie (Land-By-Marked. To økonomiske landskaber i 1400-tallets Slesvig. Flensborg, 1988).

Professor Hoffmann mener at det nationale 19. århundrede og det her behandlede tidsrum er de to perioder der har givet landet Slesvig-Holsten sit grundpræg. Kendetegnende for den ældste er dannelsen af Slesvig og Holsten som territorier på linje med de nordtyske fyrstendømmer, deres indbyrdes sammenknytning som følge af den dynastipolitik schauenburgere og de første oldenburgere førte og endelig deres dynastiske forbindelse med Danmark i 1460 som blev begyndelsen til den overnationale helstat. Også den statslige side af reformationen har hans store interesse. Disse temaer bliver da centrum i fremstillingen, men også spørgsmålet om byernes opkomst behandles indgående og med henvisning til forfattere der måtte have andre meninger. Det er et indiskutabelt fortrin ved bogen at selvom der er tale om en syntesepræget, bred fremstilling er der i noter blev plads til kilde- og litteraturhenvisninger. Her kommenteres den videnskabelige litteratur også i et vist omfang. Noteapparatet bærer både vidnesbyrd om forfatterens egne mange afhandlinger der i denne sammenhæng får karakter af forarbejder, og af forfatterens lærdom generelt. Hans kendskab til dansk forskning er forbilledligt.

Fremstillingen er grundig, afbalanceret og rolig, man fristes til at sige objektiv, men også uden de skarpe og overraskende synspunkter. Teksten fremtræder indbydende udstyret med illustrationer, og især må en række gode kort fremhæves. Alt i alt er den solide fremstilling et værk der trygt kan anbefales.

Esbén Albrechtsen

TORBEN HOLCK GOLDING: Miniature- og Emaillemaleri i Danmark 1606-1850. 1991. Tekst- og billedbind i kassette på henh. 252 og 236 sider. 800 kr.

»Miniaturekunsten er ikke den kunst at male små billeder, for det – i sig selv – er ingen kunst. Miniaturekunsten er en teknik, en form for maleri, udført med specielle farver på en bestemt malegrund og med særlig penselføring«. Således lyder forfatterens definition på det emne, han siden midten af 1940'erne til i dag med mellemrum har beskæftiget sig med, og som nu er smukt præsenteret i et omfattende tekstbind og et tilsvarende billedbind med 503 illustrationer hvoraf en del i farve.

Tekstbindet er delt op i to hovedafsnit om henholdsvis miniature- og emaillemalerne i Danmark fra Christian IV til Christian VII og om elfenbensminiaturen fra ca. 1760 til ca. 1850: Indledningsvis er der et mindre afsnit om miniatures og emaillets anvendelse i smykkekonsten.

De to hovedafsnit er med uhyre grundighed bygget op omkring de enkelte kunstnere, hvorved understreges bøgerens hovedfunktion: at kunne fungere som opslagsværker. Med de mange tilhørende illustrationer er »Miniature- og Emaillemaleri i Danmark« herved et uundværligt værktøj for dem, der beskæftiger sig med eller blot interesserer sig for emnet.

At der blandt de mange biografiske oplysninger om kunstnere også findes mange andre informationer af kulturhistorisk interesse er værdifuldt, selvom der desværre ikke er et sagregister hertil. Fx. meddeler Holck Colding en spændende notits om »kunstsmagen« på Frederik V's tid. Tiden vrimler med dilettanter og bunden nås, da kongen 1750 erhverver en miniature af matrosen Hans Christophersen. »Selv for bogholderen ved kabinetskassen, der næppe var kræsen, var dette kunstværk for ringe. Han noterer ved udgiftsposten: »sehr schlecht gemacht«. Man spørger sig uvilkårligt, hvorfor kongen foretog en sådan erhvervelse«, udbryder forfatteren side 93) og vi læsere brænder efter et svar og flere andre sådanne oplysninger om miniaturekunsten, dens funktion, dens værdsættelse og dens billedmæssige indhold. Når Struensee og Caroline Mathilde havde små souvenir-etuier med den andens portræt, og når Casanova til en veninde, der af forældrene som en beskyttelsesforanstaltning blev sendt i kloster, forærede en ring med sit portræt – dog således at det kunne skjules bag et billede af den hellige Catharina, så befinder vi os i den inderste intimsfære, som vel netop er miniatures specielle operationsområde. Læseren længes efter nogle betragtninger om det har betydning for billedernes udformning og motivkreds. Var de utallige portrætter blot i den motiviske udformning små udgaver af de større portrætter eller er de fjernet fra den officielle repræsentativitet til fordel for en menneskelighed? Torben Holck Coldings i indledningen citerede rent tekniske definition på miniaturekunsten hindrer ham urimeligt i at uddybe disse spørgsmål.

En del af svarene kan og bør læseren selv hente ved hjælp af de mange illustrationer, og løsningerne bliver ikke entydige. Men Torben Holck Colding er med sit overblik den bedste til at give bud herpå. Det gør han – ikke meget i ovennævnte pragtværk – men derimod i en spændende artikel om miniaturen i »Den lille Portrætkunst« fra 1949. Heri løftede forfatteren allerede for 40 år siden sløret for en mængde vurderinger, der kan sætte de mange billeder i kulturhistoriske sammenhænge. Fx. om perioden nogle årtier ind i 1800-tallet står der: »Men det må herved erindres, både at malerens publikum og idealet for et fuldkomment portræt var blevet et andet. Modellerne var ikke længere de ferskenkindede og forkælede skønheder, og ikke de feterede og elegante adelsmænd med bånd og fløjelsjakker, men et mere robust selskab af velhavende borgere. Og selv hvor det var adelsskabet, der sad model, var det alligevel det borgerlige portræt, der gav tonen an« (side 49). Så kort og fyndigt kan et udviklingskift formuleres.

Man kunne ønske sig, at denne lille artikel havde dannet grundlag for et tredje bind til beruselse for den, der ikke primært søger efter biografiske opslag.

Axel Bolvig